

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОЇ ЛІКУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто стан наукової розробленості розслідування незаконної лікувальної діяльності в Україні. Зроблено висновок, що, незважаючи на численні наукові праці в галузі правової регламентації лікувальної діяльності, кримінальної відповідальності медичних працівників, комплексних досліджень із проблематики розслідування незаконної лікувальної діяльності в Україні не проводилося. Така необхідність нагальна з огляду на прийнятий у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України, який дав змогу по-новому проводити слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, що, безумовно, розширює можливості слідчих та оперативних підрозділів під час провадження досудового розслідування злочинів досліджуваної категорії. Таким чином це свідчить про доцільність здійснення наукових пошуків і вироблення відповідних рекомендацій щодо організаційно-тактичних засад провадження досудового розслідування.

Ключові слова: *незаконна лікувальна діяльність, теоретичні засади, тактичні засади, кримінальне процесуальне законодавство, розслідування, правове регулювання.*

В статье рассмотрено состояние научной разработанности расследования незаконной лечебной деятельности в Украине. Заключено, что, несмотря на многочисленные научные труды в области правовой регламентации лечебной деятельности, уголовной ответственности медицинских работников, комплексных исследований по проблематике расследования незаконной лечебной деятельности в Украине не проводилось. Такая необходимость настоятельна с учетом принятого в 2012 году Уголовного процессуального кодекса Украины, позволившего по-новому проводить следственные (розыскные) и другие процессуальные действия, что, безусловно, расширяет возможности следственных и оперативных подразделений при проведении досудебного расследования преступлений исследуемой категории. Таким образом, это свидетельствует о целесообразности осуществления научных изысканий и выработке соответствующих рекомендаций относительно организационно-тактических основ производства досудебного расследования.

Ключевые слова: *незаконная лечебная деятельность, теоретические основы, тактические основы, уголовное процессуальное законодательство, расследование, правовое регулирование.*

The article considers the state of scientific development of the investigation of illegal medical activities in Ukraine. It is concluded that, despite numerous scientific works in the field of legal regulation of medical activities, criminal liability of medical workers, comprehensive research on the investigation of illegal medical activities in Ukraine has not been conducted. This need is urgent given the Criminal Procedure Code of Ukraine adopted in 2012, which allowed a new investigation (search) and other procedural actions, which, of course, expands the capabilities of investigative and operational units during the pre-trial investigation of crimes under investigation. Thus, it testifies to the expediency of conducting scientific research and making appropriate recommendations on the organizational and tactical principles of pre-trial investigation.

Key words: *illegal medical activity, theoretical principles, tactical principles, criminal procedural legislation, investigation, legal regulation.*

Постановка проблеми. На сьогодні проблема запобігання здійснення лікувальної діяльності особами, що не мають належної медичної освіти, є дуже важливою. Оскільки, на підставі вивчення статистичних й отриманих емпіричних даних встановлено, що кількість випадків грубого порушення прав людини, шляхом здійснення незаконної лікувальної діяльності, зокрема, завдання шкоди здоров'ю або з летальними наслідками для пацієнтів, протягом 15 років коливалася в різних межах, причому останніми роками спостерігалася тенденція до збільшення кількості таких порушень.

Актуальність окресленої проблематики для України посилюється передусім в умовах реформаційних процесів системи охорони здоров'я України та чинного кримінального процесуального законодавства. Загалом аналіз наукової літератури засвідчує, що дискусійні питання щодо застосування положень кримінального процесуального законодавства досі однозначно не вирішені, що негативно позначається на правозастосовній практиці, а тому потребує всебічного вивчення та розроблення пропозицій з удосконалення законодавства в цій сфері.

Питання протидії професійній злочинності, надто кримінальним правопорушенням, що вчиняються медичними працівниками, є предметом наукових розвідок у галузі кримінального права, кримінального процесуального права, криміналістики. Окрім того, питання правового регулювання надання медичної допомоги теж не залишені поза увагою.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню питання розслідування незаконної лікувальної діяльності, передбаченої ст. 138 КК України, приділяли свою увагу наступні науковці: Л. І. Аркуши, Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.К. Весельського, Г.П. Власової, І.О. Возгрин, А.Ф. Волобуєва, В.К. Гавла, В.І. Галагана, Н.О. Данкович, Л.Г. Дунаєвською та ін.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що питання розслідування незаконної лікувальної діяльності дещо розглядаємося українськими вченими. Так, у роботі О. О. Прасова «Право на медичну допомогу та його здійснення» (Запоріжжя, 2007 р.) з'ясовується право людини на медичну допомогу, аналізуються і розв'язуються теоретичні і практичні питання, які виникають під час його здійснення, а також визначаються шляхи подальших напрацювань із цих питань. Автор розкрив суттєві риси і зміст права на медичну допомогу та суб'єкта права, дослідив організацію надання медичної допомоги в Україні, здійснення цього права, цивільно-правову відповідальність суб'єкта надання медичної допомоги [6].

У дисертації О. І. Смотров «Договір щодо оплатного надання медичних послуг» (Харків, 2003 р.) міститься комплексний правовий аналіз теоретичних і практичних питань, які виникають за оплатного надання медичних послуг недержавними медичними організаціями та особами, що здійснюють приватну медичну практику. У роботі розглянуто правову природу та зміст платних медичних послуг, окреслено їх види та характерні ознаки, вказано на доцільність віднесення платних медичних послуг до числа об'єктів цивільного права та застосування норм цивільного права до регулювання відносин із приводу їх надання. Також комплексно досліджено договір про оплатне надання медичних послуг, зокрема питання про поняття вказаного договору, визначення його місця в загальній системі зобов'язального права України, особливості укладення, зміст договору про оплатне надання медичних послуг та цивільну відповідальність за його порушення. Автором розроблено науково-теоретичні пропозиції та рекомендації з приводу вдосконалення правового врегулювання відносин за договором про оплатне надання медичних послуг [8].

Серед українських науковців кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками, в рамках дисертаційного дослідження вивчалися Л. Г. Дунаєвською у роботі «Особливості початкового етапу розслідування злочинів, скоєних при наданні медичної допомоги» (Київ, 2006 р.), яку присвячено висвітленню криміналістичної характеристики злочинів, встановленню специфіки дослідчої перевірки обставин неналежного надання медичної допомоги, визначенню організаційних, процесуальних і тактичних особливостей порушення кримінальної справи, з'ясуванню обставин, що підлягають встановленню й доказуванню, розробці рекомендацій щодо висунення версій і планування розслідування, визначенню тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування, розкриттю особливостей застосування спеціальних знань під час розслідування злочинів, скоєних під час надання медичної допомоги. Результатом дослідження є формулювання пропозицій, спрямованих на вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, діяльності правоохоронних органів із розслідування кримінальних правопорушень, вчинених при наданні медичної допомоги [3].

Що стосується методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері надання медичної допомоги та окремих її елементів, О. П. Шайтуро у праці «Криміналістична характеристика неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником» (Харків, 2012 р.) запропонувала визначення поняття криміналістичної характеристики неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, а також окреслила склад її елементів, до яких віднесла: спосіб вчинення; місце, час та обстановку; особу потерпілого та злочинця, а також типові сліди злочину, провівши дослідження кожного із них [11]. Особливостям розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 140 КК України, присвячено дисертаційне дослідження Л. В. Омельчук «Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками» (Ірпінь, 2012 р.), у якому автором аналізовано історію формування інституту кримінальної відповідальності медичних працівників за професійні злочини з часів Київської Русі до сучасного періоду; виокремлено й досліджено типові елементи криміналістичної характеристики даного злочину; розглянуто зміст обставин, які підлягають дослідженню під час їх розслідування; охарактеризовано особливості початкового етапу досудового розслідування і типові слідчі ситуації; висвітлено особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідуванні; удосконалено зміст процесуальних і непроцесуальних форм використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками [5].

У дисертації Є. В. Кузьмічової «Охорона лікарської таємниці у кримінальному процесі України» (Ірпінь, 2012 р.) сформульовано нові наукові положення й рекомендації, що мають значення для науки та практики, зокрема: розкрито поняття і зміст охорони лікарської таємниці, проаналізовано вітчизняні та міжнародно-правові акти з охорони лікарської таємниці, обґрунтовано принципи, умови та гарантії забезпечення охорони лікарської таємниці у кримінальному процесі. Авторами розроблено комплекс взаємопов'язаних заходів організаційного, технічного й тактичного характеру, спрямованих на розроблення та впровадження прийомів і методів збереження конфіденційної інформації під час проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій [4].

З-поміж зарубіжних представників цю проблематику досліджено в дисертаціях російських учених: Ф. Ю. Бердичевського «Основні питання розслідування злочинних порушень медичним персоналом професійних обов'язків» (Москва, 1966 р.) [1], В. Д. Пристанського «Теоретичні та методологічні проблеми розслідування ятрогенних злочинів» (Санкт-Петербург, 2000 р.) [7], Л. В. Сухарникової «Особливості розслідування необережного заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян медичними працівниками в процесі професійної діяльності» (Санкт-Петербург, 2006 р.) [10].

Окрему нішу в системі досліджень ятрогенних злочинів займають праці, ґрунтовані на використанні спеціальних медичних знань у розслідуванні кримінальних проваджень. Слід відзначити деякі з них: дисертаційні дослідження В. Ю. Стеценко «Використання спеціальних медичних знань у кримінальному судочинстві» (Москва, 2004 р.) [9] та І. В. Янущенко «Використання спеціальних медичних знань у розслідуванні насильницьких дій» (Тула, 2004 р.) [12]; монографію В. І. Вітера, А. Р. Поздєєва та І. В. Гецманова «Експертна оцінка негативних наслідків під час розслідування професійних правопорушень медичних працівників», у якій обґрунтовано експертні методики для оцінки низки несприятливих наслідків, що виникають у премортальний період, надано юридичну характеристику й опис особливостей розслідування цього виду кримінальних правопорушень (Іжевськ, 2007 р.) [2].

Висновки. Незважаючи на численні наукові праці в галузі правової регламентації лікувальної діяльності, кримінальної відповідальності медичних працівників, комплексних досліджень із проблематики розслідування незаконної лікувальної діяльності в Україні не проводилося. Така необхідність нагальна з огляду на прийнятий у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України, який дав змогу по-новому проводити слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, що, безумовно, розширює можливості слідчих та оперативних підрозділів під час провадження досудового розслідування злочинів досліджуваної категорії. Таким чином це свідчить про доцільність здійснення наукових пошуків і вироблення відповідних рекомендацій щодо організаційно-тактичних засад провадження досудового розслідування.

Аналіз законодавства, літературних джерел та матеріалів кримінальних проваджень показує, що при значній увазі до методики розслідування професійних злочинів медичних працівників питання розслідування незаконної лікувальної діяльності залишаються недостатньо

дослідженими, що зумовлює недоліки та суттєві труднощі доказування досліджуваної категорії злочинів, досягнення мети провадження досудового слідства. Разом з тим, наукові розробки цих учених здійснювалися на основі раніше чинного законодавства. Сучасні форми злочинної діяльності, зокрема нові способи вчинення незаконної лікувальної діяльності, її приховування значно удосконалені.

Список використаних джерел:

1. Бердичевский Ф. Ю. Основные вопросы расследования преступных нарушений медицинских персоналом профессиональных обязанностей (криминалистическое и уголовно-правовое исследование) : дис. ... канд. юрид. наук. М., 1966. 463 с.
2. Витер В. И., Поздеев А. Р., Гецманова И. В. Экспертная и юридическая оценка неблагоприятных исходов при расследовании профессиональных правонарушений медицинских работников / под ред. Г. А. Пашиняна. Ижевск, 2007. 380 с.
3. Дунаєвська Л. Г. Особливості початкового етапу розслідування злочинів, скоєних при наданні медичної допомоги : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2006. 251 с.
4. Кузьмічова Є. В. Охорона лікарської таємниці у кримінальному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2012. – 19 с.
5. Омельчук Л.В. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2013. 242 с.
6. Прасов О. О. Право на медичну допомогу та його здійснення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Запоріжжя, 2007. 196 с.
7. Пристансков В. Д. Теоретические и методологические проблемы расследования ятрогенных преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. СПб., 2000. 122 с.
8. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей : учебное пособие. М., 1967. 290 с.
9. Стеценко В.Ю. Использование специальных медицинских знаний в уголовном судопроизводстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2004. 189 с.
10. Сухарникова Л. В. Особенности расследования неосторожного причинения вреда жизни и здоровью граждан медицинскими работниками в процессе профессиональной деятельности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. СПб., 2006. 253 с.
11. Шайгуро О. П. Криміналістична характеристика неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2012. 203 с.
12. Янущенко И. В. Использование специальных медицинских знаний в расследовании насильственных действий сексуального характера: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Тула, 2004. 240 с.